

KANT A FILOZOFIA DEJÍN

LUBOMÍR BELÁS: Kantova filozofia dejín. Prešov, PVT Bratislava, a.s., divízia Prešov 1994, 106 s.

K. Jaspers svojho času vyjadril myšlienku, že pre *filozofiu dejín* sú dôležité okrem iných aj Kantove práce. Je to nesporne produktívny názor, pretože Kantov prínos v tejto oblasti bol po dlhý čas *mimo* hlavnej pozornosti historickofilozofického záujmu. Ide o to, že základné smerovanie a orientáciu *Kantforschungu* vytýčili predstavitelia novokantovskej filozofie. Práve v súlade s ich ašpiráciami, vedeckoteoretickými či historickofilozofickými úsiliami a výsledkami sa Kant vnímal a reflektoval predovšetkým cez *prizmu troch kritik*. Autor monografie však akcentuje, že osobitne v oblasti *filozofickej reflexie dejín* sa ešte výraznejšie ako v *systémových prácach* prejavila Kantova osobnosť a diferencovanosť jeho záujmov i teoretických sklonov a ambícií. V tejto súvislosti mu vznikol celý rad otázok, spomedzi ktorých pokladá za *prioritnú* otázku, čím bol podmienený taký malý záujem o Kantove filozoficko-dejinné úvahy a aký je status filozofie dejín z hľadiska jeho filozofického systému.

Recenzovaná práca v tomto zmysle prezentuje pokus predstaviť v syntetickej a zároveň vnútorne dynamickej podobe Kantovu *filozoficko-dejinnú koncepciu* (ako relatívne autonómnou oblasť skúmania, ktorá je čo do rozsahu subtilnejšia, ktorá má však nesporný inšpiratívny myšlienkový obsah i dosah). Fundamentálny filozofický problém riešenia danej témy treba podľa autora vidieť predovšetkým v tom, že Kantova filozofia dejín nie je tak jednoznačne a explicitne fixovaná ako napríklad Hegelova koncepcia *filozofického písania dejín*. Možno ju totiž na základe analýzy a porovnania jeho tzv. **malých spisov**, obsahujúcich filozofickú reflexiu dejín, s inými, hlavne *kritickými* prácami rekonštituovať v plnom rozsahu, a tak eliminovať evidentnú *absenciu štvrtej kritiky*.

V monografii sa zdôvodňuje, že Kantova filozofia dejín, obsiahnutá v jeho malých spisoch a využívajúca mnohé výdobytky kriticismu, predstavuje *mimoriadne zaujímavý filozofický projekt*. Ak sa jej význam a dosah posudzuje z historického hľadiska, potom stelesňuje vrchol osvietenského uvažovania o dejinách. V tejto súvislosti autor akcentuje, že z tejto línie myslenia Kantova koncepcia prevzala viaceré podnety, inšpirácie i pojmy (napr. od J. J. Rousseaua ideu ľudskej dôstojnosti či problém slobody), ktoré však vlastný Kantov intelektuálny výkon spracoval a postavil do iných filozofických polôh a rovín, nesporne originálnych a inšpiratívnych. Zároveň pripomína, že Kant filozofické skúmanie dejín obohatil o niektoré *nové* problémy, ktoré vyplynuli z jeho vlastného individuálneho spôsobu premýšľania, z jeho *kritickej* filozofickej orientácie a vlastne z celkového humanistického vyústenia jeho filozofickej tvorby. V tomto smere teda Kantova koncepcia dejín pôsobila v nemeckom teoretickom prostredí inšpiratívne najmä v otázke chápania dejín ako postupujúceho procesu slobody u G. W. F. Hegela.

Autor sa usiluje dokázať, že Kantova filozofia dejín nie je v porovnaní s jeho celkovým dielom čímsi náhodným, okrajovým či dokonca príležitostným, ale že predstavuje permanentnú organickú súčasť jeho filozofovania. Aj filozofická reflexia dejín prirodzene prechádzala postupným vývojom, prípravou a vo svojej základnej podobe v spise *Idea všeobecných dejín v zmysle svetoobčianskom* (myšlienkový fundament Kantovej filozofie dejín) využíva metodologické postupy z *predkritického* obdobia, ale aj z obdobia *kritického*. Autor ukazuje, ako sa *dynamická väzba* (najskôr jednosmerná, potom vzájomná) *filozofie dejín a kritickej filozofie* syntetizuje v *tretej kritike*, ktorá prekonáva priestor medzi *pojmom prírody a pojmom slobody* na základe Kantovej teórie kultúry, t.j. vývoja človeka od *prírodnej bytosti k bytosti kultúrnej*, morálne disponovanej.

Základným zmyslom monografie je historickofilozofická *rekonštitúcia* Kantovej filozofickodejinnej koncepcie a reflexia jej imanentnej dynamiky. Predmetom skúmania v tomto zmysle bola analýza jej *vedecko-teoretickej* platformy obsiahnutej v *Idei...*, interpretácia a objasnenie jej *praktickej* etapy a napokon skúmanie jej *aplikačno-aktualizačnej* roviny, ktorá sa charakterizuje ako prechod od *morálno-praktického k právno-praktickému rozumu*. Ide o riešenie problematiky možnosti *pokroku* vedené *pod dôkazom*, o snahu verifikovať dejinnú prognózu z pozície analýzy *prítomného stavu ľudstva*, čo sa spätne prejavilo na celej *budove* jeho filozofie dejín.

Túto tendenciu autor precizuje: ťažisko Kantovej filozofickodejinnej koncepcie vidí v postupnom prechode k *užším* otázkam, ktoré nie vždy úplne korešpondujú s obsahom programového spisu *Idea všeobecných dejín...* Základný étos Kantovej filozofie dejín, úzko prepojenej predovšetkým s problémom *slobody* človeka, zostáva, len sa registruje a reflektuje v inej perspektíve. Ide mu totiž o *zmiernenie* základných princípov *praktického rozumu* s princípmi vyplývajúcimi zo zvláštnosti ľudskej skúsenosti. Kant chce dokázať *použitelnosť* idey *praktického rozumu* na dejinný proces. Filozofia dejín sa takto stáva *kapitolou aplikovanej praktickej filozofie*. Kant začína slobodu ako podstatnú charakteristiku ľudskeho bytia, ako vlastnú *ľudskú hodnotu* postupne spájať s rozličnými sociálnymi inštitúciami, ktoré sa konštruujú na základe *rozumnej jednoty všetkých vôlí*, t.j. štátu, práva, občianskej ústavy, politickej moci, občana, jeho práv a povinností. V tomto zmysle podľa autora abstraktno-etická formulácia kategorického imperatívu poukazuje na problém občianskej rovnosti, samostatnosti, zákonnosti a hlavne slobody každého člena society.

Dôležitým vyústením prechodu k *právno-praktickému rozumu* je skúmanie Kantovho stanoviska k problému *občianskej spoločnosti* (pre Kanta samotného to bol *najväčší problém ľudského rodu*) budovanej na základe pojmu rozumu, ktorý plní funkciu organizátora spoločnosti. Takto pochopený rozum je potom garantom prekonania *empirických určení vôle*, ktoré sú *subjektívne a* nevedú k zjednoteniu ľudí, ale naopak ich rozdeľujú, a tak ohrozujú status celku. Autor zdôrazňuje, že zákonodárstvom rozumu konštruovaná občianska spoločnosť súčasne predpokladá isté *obmedzenie slobody* jednotlivca a požaduje istú *záväznosť*, ktorú však nemožno určovať nátlakom zvonku; ide o *vnútorné* sebaobmedzenie, sebaopodriadenie, ktoré je však v súlade s princípom *autonómie vôle*.

Zdá sa, že práve nastolením a hodnotením Kantovho pohľadu na fenomén občianskej spoločnosti si autor vytvoril možnosti pre ďalšie zásadnejšie a komplexnejšie preskúmanie sociálnofilozofického rozmeru jeho filozofickodejiny koncepcie.

Autor azda mohol na väčšom priestore artikulovať základné určenia filozofie dejín ako autonómnej oblasti filozofovania (napríklad problém vzniku, obsahu, vývojových tendencií, rozličných prístupov k jej klasifikácii a podobne). Ďalšie domýšľanie problematiky by mohlo celkom prirodzene smerovať k využitiu niektorých súčasných interpretácií Kantovho dejinno-filozofického projektu (hlavne J.-F. Lyotard, K. Jaspers, G. Picht).

Monografia E. Belása bude prirodzene zaujímať predovšetkým priaznivcov Kanta, ktorí v nej nájdu tematizovanie problematiky skúmanej doposiaľ poskromne. Návraty ku Kantovi nie sú módou a ani zbytočne prejedanou cestou, ak dokážeme registrovať evidentné dôsledky jeho *antropologického obratu* a v jeho *filozofii dejín* antropologicko-humanistickú filozofickú i ľudskú orientáciu.

Marián Cehelník

PhDr. Marián Cehelník
Katedra filozofie FF PU
ul. 17. Novembra č.1
080 01 Prešov
SR

PODNIKANIE A ETIKA

ANNA REMIŠOVÁ: Podnikateľská etika. Úvod do problematiky. Bratislava, Vydavateľstvo Ekonóm 1997, 238 s.

Natrafiť na filozoficky fundovanú prácu, ktorej cieľom je oslovit' ekonómov, presnejšie tú časť podnikateľskej obce, ktorá pociťuje potrebu systematického miesta morálky v trhovej ekonomike, je skôr výnimkou ako pravidlom. Takúto výnimku predstavuje práca Anny Remišovej *Podnikateľská etika* so skromným podnadpisom *Úvod do problematiky* - ten však v kontexte práce poukazuje skôr na to, že práca načrtáva všetky ťažiskové otázky podnikateľskej etiky. Publikácia svojou štruktúrou zodpovedá vysokoškolským učebniciam a ako hovorí v úvode autorka, je to aj jej primárna funkcia. Tento rámec však práca viditeľne prekračuje tak svojim chápaním podnikateľskej etiky, ako aj fundovaným spracovaním problematiky. Výsledný efekt umocňuje syntetické spracovanie problematiky. Autorke sa podarilo nielen zakomponovať do publikácie všetky základné otázky podnikateľskej etiky ako profesiovej etiky, ale aj filozoficky a eticky ich ukotviť, načrtnúť ich genézu i súčasnú podobu či podoby.

Publikácia sa člení na dve základné časti. Prvá časť je všeobecná a je venovaná základným otázkam vzniku a formovania podnikateľskej etiky a jej miestu v systéme